

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА КРАЉЕВСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА.

37. РЕДОВНИ САСТАНАК

ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА КРАЉЕВСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА ДРЖАН У БЕОГРАДУ 16. ЈУНА 1919. ГОДИНЕ.

ПРЕДСЕДАВАО:

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ.

СЕКРЕТАР:

Др ИВАН КРНИЦ.

Присутни су били сва г. министри осим г. Министра Финанција и Министра Поште и Телеграфа.

Почетак рада у 16 и по часова.

Председник Др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Отварам 37. редовни састанак.

Изволите чути протокол прошлога састанка.

Секретар Др. ИВАН КРНИЦ чита протокол 36. редовног састанка.

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Прима ли Народно Представништво прочитани протокол? (Прима.)

Објављујем да је протокол примљен.

Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар Др. ИВАН КРНИЦ чита:

а) Живојин С. Николић моли за новчану помоћ и дозволу за полагање испита;

б) Александар Ж. Весовић окружни начелник у пенсији из Крушевца моли да му се изда његова непримљена пенсија за 1916., 1917. и 1918. г.

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Ове ће се молбе упутити одбору за молбе и жалбе.

Изволите чути једну молбу за одсуство.

Секретар Др. ИВАН КРНИЦ чита молбу г. Ристе Јојића, народног посланика с Цетиња, који моли за 20 дневно одсуство због службеног посла.

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Одобрава ли Народно Представништво тражено одсуство? (Одобрава.)

Одсуство је одобрено.

Господо, пре но што пређемо на дневни ред има неколико усмених питања.

Господин Илија Илић има да постави питање на г. министра војног и морнарице о доношењу што бржег решења инвалидских потпора неспособнима II. пук. окр. команде.

Има реч г. Илија Илић.

ИЛИЈА ИЛИЋ: Господо, питање које имам да упутим на господина министра војног састоји се у овоме:

У округу Топличком, у другој пуковској окружној команди, има много инвалида лишених ногу, руку, вида и т. д.

Ти инвалиди су делом из 1912., 1913. и 1914. г. из Балканског и Аустријског рата добили су решење, али су та решења или уништена или изгубљена, или су на путу да та решења добију. Поново се јављају сада да добију инвалидску подпору, али се не образују комисије. Они не добијају аванс као друге инвалидске породице и налазе се у бедном стању. Ја разумем да су наше команде због формирања војске и кадра претрпале послом и не могу да образују те комисије, али томе треба помоћи, јер се тиче инвалида који су посветили своје животе за наше ослобођење и уједињење.

Зато питам г. министра војног хоће ли наредити да се што пре образују лекарске комисије, које ће прегледати те инвалиде из 1913. и 1914. године, да би што пре дошли до решења и хоће ли наредити да се извршава аванс издаје и тим личним инвалидима.

Председник Др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Има реч господин министар војни.

Министар војни *Генерал СТЕВАН ХАЦИЊ*: На ово питање г. Илија Илића дајем овај одговор.

Учинио сам потребну истрагу по ствари која је у питању, и о томе добио сам ове податке:

I.

Комадант II. пуковске окружне команде актом од 15. маја ове године, Бр. 15.271 тврди:

1. Да се из архиве поменуте команде не види, да је народни посланик г. Илија Илић ма када поднео овој команди писмену представку за преглед онеспособљених ратника од 1912. године па до сада, нити је потписатом усмено ма шта говорио о томе.

2. Ова II. пуковска команда од почетка свога поновног дејства у Прокупљу, примила је до сада преко десет хиљада (10.000) представки за инвалидску потпору, како лично инвалида, тако и породица изгинулих, умрлих и несталих обвезаника, како из овога светског, тако и Балканског рата, како оних, који у оно време из ма којих разлога нису могли представке поднети, тако и оних, којима је потпора већ једном била досуђена, па им је за време окупације од стране непријатеља решење упропашћено. Поред овога примају се у врло великом броју представке, поднете у Француској, на Крфу и Солуну 1916., 1917. и 1918. године, које се сада шаљу из Министарства Војног и Врховне Команде.

3. Искључиво за рад на инвалидским представкама одређен је један официр, и кад је год могуће додаје му се још по један официр или писмени обвезник у помоћ и ради се најхитније и по реду примања. По овим представкама прикупљају се сва потребна документа по чл. 15. закона о потпори војних инвалида и њихових породица. С прикупљањем ових података иде врло споро и тешко, због разних ратних последица: на пр. за време окупације од стране непријатеља упропашћени су протоколи рођених, венчаних и пореске књиге. Тако исто и уверење од Команда и Установа, која служе као доказ, да је дотични лични инвалид или члан породице, за коју се потпора инвалидска тражи, заиста на војној дужности рањен, погинуо, умро или нестало, јер су јединични спискови и остали потребни подаци Команда и установа приликом евакуације и борбе упропашћени, или се сада налазе у пакованим архивама, депонима, или Команде и Установе о броју обвезаника, због страшног повлачења кроз Албанију и разформирања јединица, немају података шта је са њима било, те због свега овога породице не могу да прибаве крштенице за децу, венчанице за суружнице, пореска уверења о имовном стању поро-

дица изгинулих и несталих обвезаника, и уверења Команда и Установа, да је дотични рањен, погинуо, умро, или нестало на војној дужности, а без свију ових података не може предмет да се достави суду на решење.

4. Сваки обвезник инвалид с пријављеном молбом подвргава се комисијском прегледу, сходно чл. 14. закона о потпори војних инвалида, чим се добије уверење од Команде и Установе, да је дотични рањен или онеспособљен на војној дужности, којом се приликом констатује, да ли је пријављени способан за рад којим се занима или не, и да ли је пун или полу-инвалид, и кад се сви тако потребни подаци по чл. 14. и 15. прикупе, одма се предмет доставља надлежном Првостепеном Суду на решење.

5. Преглед свију онеспособљених ратника од 1912. године па до сада, како би то народни посланик г. Илија Илић желео, не врши се одједном у групама, јер такав преглед не би био у сагласности са чл. 14. зак. о потпори инвалида, већ се врши само по молбама и добивеним уверењима од Команда и Установа и како је то напоменуто у тач. 4. овог одговора.

II.

За време наше пропасти и евакуације војске и наших власти многе су војне архиве упропашћене, а приликом реорганизације наше војске на Крфу многе су војне јединице реформирани, а многе укинуте, те је стога веома тешко доћи до званичних података о околностима, које закон сматра као личне елементе за право на инвалидску потпору. Ове тешкоће и после нашег повратка у отаџбину продужују се нарочито због упропашћеног саобраћаја. Све те околности допринеле су, те се решавање о инвалидским потпорама и поред све воље и труда, које улажу надлежне власти не могу вршити с оном брзином, како би се желело и како то сама природа ствари захтева.

Ове су незгоде благовремено уочене, и да би се њихова штетност по инвалиде отклонила и да би се овима могла брза помоћ указати Министарство Финансија још 30. децембра прошле године ДР. БР. 54.227. издао је наређење свима окружним финансиским управама да до 1. јула тек. године и без формалног судског решења издају инвалидску потпору свима онима који им буду поднели само уверење од два веродостојна грађанина, којим би се тврдило да молилац има право на инвалидску потпору.

Овај рок за издавање потпоре и без судских решења продужен је на мој предлог одлуком Комитета Министра Финансија и Саобраћаја 1. јануара 1920. године.

Из овога изложеног, држим, да ће и посланик г. Илић, а и цело Народно Представништво, стећи уверење да наши инвалиди нису од надлежних пре небрегнути и да власти с највећом енергијом чине све да им се тешкоће ублаже.

Председник Др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ** : Има реч господин Илија Илић.

ИЛИЈА ИЛИЋ : Господо, одговор господина Министра Војног на моје питање опширније је него што сам ја и тражио, и ја са таквим одговором могу бити задовољан. Али команда је требала да инвалиде из балканског и аустријског рата који нису прегледани одма прегледа да не чекају већ пет до шест месеци на решења. Оваквих инвалида из балканског и аустријског рата до повлачења ја мислим да неће бити више од шест до седам стотина, и за те предмете требало би се да одреде комисије, било при дивизији, било при другој пуковској команди, те да се ти предмети једанпут сврше.

Друго, до времена док сам ја био поднео ово питање, није било наређено окружној финансијској управи у Прокупљу, да овим личним инвалидима издаје какав аванс. Да ли је то сад наређено ја не знам, али на сваки начин и право је и потребно, да се тим инвалидима тај аванс издаје.

Председник Др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ** : Има реч господин Керубин Шегвић, да постави питање на г. Министра Војног.

КЕРУБИН ШЕГВИЋ : Народни представници, веома ми је жао, што сам вечерас принуђен поставити један упит на господина Министра Војног, јер се тиче једног нелицепог чина једнога војничког органа. Жао ми је, господо, зато, јер не спадам међу анти-милитаристе, јер сам свјестан великих заслуга српске војске, учињених у овоме рату, и свјестан сам тога, да ћемо увијек или бар за многи времена још требати јаких, храбрих мишица наших војника. Требаће се опасати бедемом њихових груди, ако хоћемо живјети мирно и спокојно у својој домовини. Али ако ја овај упит чиним, ја то чиним зато, што је та ствар дошла у јавност и пошто сам увјерен да ће г. Министар Војни у овоме дому осудити тај чин и дати задовољштине јавном мишљењу, зато да му пружим ту прилику, стављам на њега упит. Тиче се овога: У загребачком дневнику «Хрват» изашла је ова вијест: У жупанијској дворани у Вуковару висјеле су на зидовима слике великих жупана жупаније сријемске од времена ослобођења од Турака овамо, «дакле из доба од прије стотине и стотине година». Те су слике културно историјске и умјетничке вриједности, а потјечу из добе давне прошлости. То се морало цијенити, премда потјечу из времена наше непотпуне слободе. Војни заповједник

у Винковцима, као да свега тога не зна, одредио је, да се те слике имаду уништити. У жупанијску дворану уништили су војници са бодовима и изрезали слике из оквира, послагали их на двориште и спалили их. — Ова вијест, господо, била је дапаче и заплијењена у новинама. Сада за овај један велики недостатак цивилизованих људи, ми не ћемо слиједити примјер Калигуле, који је запалио Александријску библиотеку. (Граја.) Господо моја, нека војска остане у границама своје компетенције, па ће онда бити добро и за њу, и за цео народ. Ако она пође изван своје надлежности, онда се догоде овакве неподобштине.

Стога сам ја слободан упитати господина Министра Војног: је ли њему познат овај некултуран чин? је ли свестан његове важности, и чиме га може оправдати пред Народним Представнишвом?

Председник Др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ** : Има реч г. Министар Војни.

Министар војни **Венерал СТЕВАН ХАЦИЋ** : На ово питање ја не могу господину посланику за сада да дам тако рећи никакав одговор због тога што ја сада први пут од вас то чујем. Ја ни званично од органа потчињених министарству војном нисам добио никакав извештај до овога тренутка, нити сам добио какву жалбу од тих људи, који су тиме рецимо оштећени. А ако добијем жалбу и извештај од мојих потчињених, ја ћу то одмах да узмем у законски поступак, а и поводом питања учињенога од господина посланика ја ћу учинити питање дотичној команди, а извиди у чему је ствар, и онда разуме се, да таква једна радња, ако би била на несрећу у истини, не може да се остави без расправе и без казне.

КЕРУБИН ШЕГВИЋ : Ја сам задовољан одговором господина министра војног и надам се, да ће госп. министар обећање попуњити.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ** : Господин Кристан има да постави питање на господина председника министарства, који није овде. Господин председник је отсутан. Ваше ће питање остати за другу седницу, господине Кристане, ви имате да поставите питање на председништво.

Реч има господин Кристан.

Poslanec Anton Kristan : — Gospod predsednik! V soboto po seji ste izjavili, da nimate nobenih predlogov več za dnevni red, za današnje sejo ste določili: glasanje o zakonu o državljanstvu. Predsestvo je pozvalo pri tej priliki odbore, da naj se požurijo s svojim delom.

Jaz bi k temu pripomnil sledeče. Predlogov za dnevni red in za razprave v našem Narodnem predstavništvu mora biti precej. Pred 2 mesece-

ma je vložil n. pr. tovariš Adolf Ribnikar predlog, s kojim naj bi se zabranilo na naših mejah oderuštvu in tihotapstvu z živili. Kje je ta predlog, gospodje, ne vem. Prav tako sem s tovarišem Kopáčem že pred mesec dni vložil nujni predlog glede zboljšanja gmotnega položaja železniškemu osebju. Oba ta dva predloga sta gotovo že zrela za dnevni red. Vprašam torej gospoda predsednika kje sta, da se jih ne da na dnevni red, in kaj hoče ukreniti, da oba predloga, ki sta poleg vsega tega tudi nujna, prideja v razpravo.

Dalje vem, da imamo že delj časa v rokah predlog o davku na vojne dobičke in da je že zadnji čas, da ta pride v razpravo pred Narodnim predstavništvom.

Vprašam gospoda predsednika, kaj hoče ukreniti, da bodo odbori nekoliko hitrejšje delali, da bomo vse take predloge izvršili do počitnic, kajti predmeti, o katerih vsi ti predlogi govore so važni.

Dalje imamo pred seboj vprašanje ustave, imamo vprašanje poslovnika, a nobena stvar ne pride na dnevni red. Ne vem, kako je mogel gospod predsednik zato v soboto izjaviti, da nima ničesar, kar bi dal na dnevni red. Na dnevnem redu današnje seje tudi faktično nimamo drugega, kakor nadaljevanje tistega, kar smo obravnavali v soboto.

Prosim gospoda predsednika, da nam pojasni, kaj misli ukreniti, da ne bomo tu samo postopali in da do počitnic nekaj naredimo, da bomo ljudem doma lahko povedali, da je zbornica storila vsaj nekaj, kar je bilo nujno i potrebno.

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: На питање господина посланика имам да одговорим ово:

Председништво је са своје стране учинило све да одбори раде. Председништво их је неколико пута позивало на рад, и неки одбори су се одазвали, а неки нису. На жалост има одбора, који одиста нису узели у рад предмете, који су пред њима. Председништво стога треба да се користи правом, које му даје пословник, да извесним одборима одреди рок за свршавање својих предмета, а после тога рока Народно Представништво има права да бира други одбор.

Што се тиче Финансијског Одбора, ја сам се информисао, зашто тај одбор не ради. Господин председник тога одбора одговорио ми је, да је пред њима на дневном реду закон о порези и на ратне добитке. Како за тај предлог треба саслушати господина Министра Финансија, који није овде, то је Финансијски Одбор застао у раду.

Што се тиче одбора о пословнику он је већ готов и штампа се, само је доста велики и треба га штампати и ћирилицом и латиницом, а техничке су прилике такве, да не може брзо да се одштампа. Али се ипак надам, да ће овај предлог бити убрзо готов.

Што се тиче предлога госп. Копача, ја сам г. Копачу казао, да је његов предлог упућен на оцену, и да ћу што пре позвати одбор да тај предлог узме у рад, а молио бих господина посланика, да се и он одазове својој дужности и посредује код одбора за што бржу одлуку, а ја ћу опет поновити исте мере, па ако оне не помогну, онда ћемо приступити онеме што предлаже господин посланик.

Има реч господин посланик Кристан:

Poslanec Anton Kristan: Jaz sem z odgovorom gospoda predsednika zadovoljen. Prosil bi ga pa, naj prezidij obrne svojo pozornost na nastopno.

Mного одборов по мојем мненију итак не more делати, кер господје посланци не pridejo drugače sem nego по дијете. Скоро polovica poslancev је takih, да не врше nikakega дела in prihajajo в zbornico samo, kadar је треба potegniti дијете. Treba бо на vsak начин kaj ukreniti, да не bomo vsega delali in sedeli tu samo nekateri, други pa bodo doma in samo oškodovali državu за дијете. То не gre! В финансијном одбору је n. pr. pri vsaki seji од 14 одборових чланов navzočih samo троје али чветеро. Финансни одбор ради tega не more делати. Podobno је tudi при nekaterih других одборих. Али predsedstvu ни mogoče prisiliti gospode, да би delali?

Kdor prejema plačo, mora delati! Та принцип moramo uveljaviti! (Odobrovanje). Zato prosim gospoda predsednika, naj obrne vso pozornost на то, да preneha то lenuharjenje nekaternikov in да се ne bodo izrabljali poslanski mandati за vse druge stvari nego so namenjeni.

Моје мненије је, да нај господје, ki не врше svojih dolžnosti в одборих, odstopijo in нај се mesto njih izvolijo novi člani одборов, да бо mogoče delati.

Za sedaj, kot sem dejal, се zadovoljujem з odgovorom gospoda predsednika; prosil bi га še en krat, да нај prezidij s кар največjo energijo дела за тем, да бо zbornica res delala, не pa samo gledala in čakala, kaj бо. Се не bomo sami ničesar napravili, не poјде naš voz naprej!

Председник др. ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ: Има реч господин Живојин Златић.

ЖИВОЈИН ЗЛАТИЋ: Господине Председнице, ја имам да упутим једно питање на Вас.

Још пре месец дана поднео сам интерпелацију на господина Министра Финансија о исплати 200.000 динара Београдској Задрузи. Господин Министар није ни до данас одговорио, и стога питам, мисли ли на ту интерпелацију да одговори и када. Вама је познато, да господин Министар увек, кад му се постави кратко питање, упућује нас да поднеземо интерпелацију. Међутим, господин министар не ће да одговара на интерпелације. То је изигравање посланичких права. Стога вас питам, господине председниче, да ли сте вољни да подузмете кораке, да се то у будуће не дешава?

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**: На ово питање имам да одговорим, да је Председништво учинило своју дужност. Одмах, чим је саопштена ваша интерпелација, а то је било 15. маја, достављена је господину министру финансија, који није досада одговорио, нити казао, када ће одговорити на ту интерпелацију, да се стави на дневни ред, као ни то, да ли ће прибрати нужне податке. Ја могу само поново позвати господина министра, да што пре саопшти, кад ће одговорити на интерпелацију. То је једино моје право и једино што могу у тој ствари учинити.

Сад прелазимо на дневни ред. Прва је тачка дневнога реда гласање у начелу о законском предлогу о држављанству и претрес тога предлога у појединостима. Приступа се гласању. Гласање се поименце са »за«, и »против«. Молим господина секретара, да изволи прозивати господу посланике.

Секретар **ИВАН КРНИЦ** прозива посланике да гласају.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**: Изволите господо, чути резултат гласања. Гласало је у свему 148 посланика. Сви су гласали »за«. Према томе објављујем, да је овај законски предлог у начелу примљен. Сада ћемо приступити претресу у појединостима. Молим господина известиоца, господина **Жарка Миладиновића**, да заузме своје место.

Молим господина известица да изволи прочитати чл. 1.

Известилац др. **ЖАРКО МИЛАДИНОВИЋ** чита: »Члан 1. Држављанство је једно за све држављане Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца«.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**: За реч се пријавио господин Чеда Костић.

ЧЕДА КОСТИЋ: Господо, један закон је онда само добар, кад је јасан и прецизан и кад је што краћи, кад су дефиниције појединих параграфа одређене. Ја мислим да би дефиниција члану првом могла да се даде много одређенија, ако се прими онај принцип, на ком је стајао и господин министар

у свом предлогу и одбор, да се принцип националности узме као критеријум за држављанство грађана наше Краљевине. Онда бих био тако слободан да предложим једну редакцију овога члана, која би гласила овако: »Срби, Хрвати и Словенци, настањени на територији Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, имају се сматрати за њене држављане«. То је много јасније и лепше него ово што се каже: »Држављанство је једно за све држављане Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца«.

Овако се то тачно, лепо и јасно означаје, да се сви Срби, Хрвати и Словенци, који су настањени и који живе на територији Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца имају сматрати — или: јесу — њени држављани.

Молим господу посланике, да ме у том помогну. Ја имам формулисан предлог и стављам га на располагање господшину председнику.

Потпредседник др. **ИВАН РИВАР**: Молим да устану господа, која подупиру овај предлог. (Устаје 10 посланика.) Констатујем, да је устало 10 посланика. Реч има господин известилац.

Известилац др. **ЖАРКО МИЛАДИНОВИЋ**: Ја не могу прихватити предложене измене члана 1. прво већ стога, што сваки закон треба да избегава дефиниције. Зна се да модерна законодавна техника иде за тим, да у закон унесе што мање дефиниција, а друго, ово би било и некоректно, јер на овај начин изгледало би, да у нашој држави може бити држављанин само Србин, Хрват и Словенац, док то не стоји, јер из самог овог законског предлога види се, да наши држављани могу бити и инострани елементи. Овако би дошли у контрадикцију, ово би једна аутономија; члан 1. дошао би у противност са познијим члановима из којих се види, да држављани у нашој држави могу бити и она лица, који нису Срби, Хрвати и Словенци. Према томе, овај је предлог свакако оправдан у толико више, што се овде јасно каже, да је држављанство једно за сво краљевство Срба, Хрвата и Словенаца. Ја држим, да доиста не треба да дефинирамо, јер ако одемо у дефиниције, онда ћемо створити теорију, а не закон.

Ствар је теорије, да дефинише, а никако законодавства. Према томе, и поред најбоље воље, не могу да примим овај предлог господина Костића.

Подпредседник др. **ИВАН РИВАР**: Има реч господин Илија Илић.

ИЛИЈА ИЛИЋ: На почетку дискусије о овом законском предлогу, а пре но што бих прешао на сам предлог господина Костића, имам да кажем ово: Господин Министар спровео је кроз овај закон једну идеју и та идеја, онако, како се јавља у овом §. 1., таква се иста јавља и у свима осталим §§. II, ако

ви сада намеравате да одмах, у почетку, унесите какву основну примедбу, онда треба саобразно тој примедби да измените и све остало у целом законском предлогу, што би с њом дошло у супротност. Јер, кад је комисија радила овај пројекат, онда је требало још у начелној дебати да падну све примедбе у том смислу, да се оне узму у озбиљно разматрање, па да се после консеквентно спроведе једна мисао. А ако ми будемо овако радили и код свакога члана буде по неко од нас устајао и предлагао по неку нову идеју, онда ће се створити једна мешавина од разноврсних идеја, што не може и не треба да буде. Кад је идеја изнета у овоме члану донета у сагласности са осталим идејама, онда се она консеквентно има да спроведе кроз цео пројекат.

То је једно, а друго, колико сам приметно, овај законски предлог израђен је на једној модерној основи. Држава је правна персонификација народа, али не растурених јединица и индивидуа. Држава персонифицира народ у свом историјском развоју, у групама и по општинама, а не јављају се појединачно као атоми. Господин Министар, пратећи развој законодавства наших разних провинција увидео је ово: да су се у историјском развоју провинције развијале по извесним приликама, па је стога за сваку такву јединицу, за сваку област унео посебне дефиниције. У предлогу се вели: »Држављанство Краљевства припада онима, који су до дана, кад овај закон ступи у живот били држављани краљевине Србије и Црне Горе, и онима, који су до тога времена били припадници Босне и Херцеговине или су били чланови које од општина у бившој Аустро-Угарској монархији, што су припале у област краљевства«.

Дакле, Министар то своди на три категорије и сваку од њих засебно дефинише због тога, што се у тако историјском развоју и законодавство појављује. Ја бих, дакле, желео, да се овај законски предлог прими онако, како је овде пред Скупштину изишао, јер је тако много јаснији, а друго и за то, што члан 1. овако како је овде редигован, у законском предлогу, има везе са члановима 4., 5. и другима и идеја у њему изражена спроведена је после кроз све те чланове, управо кроз цео закон. И ако ми сада код сваког појединог члана почнемо чинити нове приметбе, онда ћемо унети у закон разноврсне идеје и направити једну забуну. За то ја желим, да се ово прими онако, како је предложено, а не онако, како господин Костић предлага.

Потпредседник др. *ИВАН РИБАР*: Има реч господин министар Крамер.

Министар за утавотворну Скупштину др. *АЛБЕРТ КРАМЕР*: Ја морам да се придружим господину предговорнику. У § 1. је

истакнуто начело јединства држављанства и ништа друго. И г. Костић који предлага једну другу одредбу, он не предлага ништа друго по оно, што је у овоме параграфу. Ја молим да уважите да је технички немогуће тако стилизирати овај члан, јер немамо могућности да тачно кажемо које су то личности Срби, Хрвати, Словенци. Молим да се овај параграф прими по предлогу владе односно по предлогу одбора.

Потпредседник др. *ИВАН РИБАР*: Има реч г. Вока Несторовић.

ВОКА НЕСТОРОВИЋ: Ја сам противан предлогу г. Чедо Костића из разлога тога, што је г. министар навео, да се иде и да се хоће да констатује јединство државе и ништа друго. Оно што г. Костић предлага налази се већ у члану другом. Тамо се говори о појединцима и држави, те стога мислим да не треба овде усвојити ово, пошто се у члану првом каже да се даје јединство народа и држављана. То је дошло овде што смо имали разних провинција, и што су једни били припадници Босне, а други Србије, а сад је то престало и настало је једно држављанство. Ја мислим да овај члан треба усвојити овако, како је предложен.

Потпредседник др. *ИВАН РИБАР*: Има реч г. Чедо Костић.

ЧЕДА КОСТИЋ: Ја мислим да сам био јасан у овој ствари, и на приметбе г. известноца, што каже да би ово било као неко дефинисање, ја мислим напротив, да не би било никакво дефинисање ни специјализирање, него је ово баш једна генерална одредба, кад се каже да сви Срби, Хрвати и Словенци који су на територију Краљевства да су држављани тога Краљевства. Овај члан који долази доцније он даје дефиницију о онима који су странци, и који нису исте народности, и даје дефиницију, како ће се они сматрати, и какав је положај њихов у том новом Краљевству. У осталом ако неће господа да приме ово, ја ћу бити слободан да ту моју редакцију предложим код члана другог јер мислим да томе има места.

Потпредседник др. *ИВАН РИБАР* Дакле господин предлагач одустао је од свога предлога код овога члана. Према томе питам Народно Представништво да ли прима члан први како је овај члан одбор предложио? (Прима.)

Објављујем да је члан први примљен. Изволите чути даље.

Известилац др. *ЖАРКО МИЛАДИНОВИЋ* чита:

Члан 2.

»Држављанство Краљевства припада онима који су до дана, кад овај закон ступи у живот, били др-

жављани Краљевине Србије и Црне Горе, и онима који су до тога времена били припадници Босне и Херцеговине, или су били чланови завичајници које од општина у бившој аустро-угарској монархији, што су припале у област Краљевства».

Што се тиче става другог члана 2., ја ћу вам казати, да су ту дошли други чланови и то члан 3., 4., 5., 6. и 7., као што се то види из писаног извештаја одборског.

Друга ставка члана 2. по предлогу г. министра гласи овако : »Припадницима Босне и Херцеговине и завичајницима општина бивше аустро-угарске монархије, припалих Краљевству, који нису Срби, Хрвати и Словенци, а задобили су припадност односно завичајност у последњих 30 година, допушта се да у року од године дана, од дана кад овај закон ступи у живот, изјаве да ли примају држављанство Краљевства. Изјаве треба дати државној управној власти првога степена, која ће их са својим мишљењем спровести Министрунутрашњих Дела. Он одлучује о одобрењу изјаве и одлука му је извршна».

Место ове друге ставке члана 2. предложени су чланови 3., 5., 6. и 7. по извештају одборском. Према томе, одбор предлаже код члана 2. да се прими само ова прва ставка а друго да отпадне.

Председник др. **ДРАГ. М. ПАВЛОВИЋ**. Има реч г. др. Ладислав Полић.

Др. **ЛАДИСЛАВ ПОЛИЋ** : Господо народни посланици, част ми је поднијети ову измјену, односно надопуну овога члана 2. и она би гласила овако :

У смислу овога закона сматрају се држављанима Краљевства они, који су до дана, кад овај закон ступи у живот, по законима Краљевине Србије и Црне Горе били држављани, затим уз ограничена наведена у члану 4., 5., 6., 7., и они што су до тога времена имали општинску завичајност, с којом бехе везано држављанство Краљевине Далмације, Хрватске и Славоније, или су били припадници Босне и Херцеговине или чланови (завичајници) једне од општина што су припале и по закључку Народног Већа и Српске Народне Скупштине у област Краљевства и биле су до преврата у бившој аустро-угарској монархији.

Господо, у том исправку ја сам формулисао оне погледе, што сам их изнио приликом свога говора у генералној дебати. Ту сам хтио понајприје истаћи декларативни карактер, што треба да има одредба члана 2., декларативни карактер зато, што свака држава онај час, кад је настала, мора имати своје држављане, свој народ, иначе држава не може постати. Јер за постанак државе траже се сва три ова елемента : и територија и врховна власт и народ. Ради се дакле о томе да ми констатујемо, утврдимо, која су то лица што припадају нашој држави у часу.

кад је она настала. Види се из свега овога, да може по нарави саме ствари имати одредба члана 2. само чист декларативни карактер. Иначе би дошли у незгодну ситуацију, да у нашем Парламенту у овај мах не налазимо пиједнога држављанина овога Краљевства или да налазимо само држављане Краљевине Србије или Црне Горе или бивше држављане аустро-угарске монархије. То би било онда, кад би члан 2. имао конститутиван карактер. Да се та неминовна конзеквенца избјегне, нема другога излаза него да се прихвати мој предлог; по коме се има формулисати тај члан строго као установа чисто декларативног карактера. Да би се што јаче истакала декларативна природа члана 2., ја сам слободан предложити : сматрају се држављани уједињеног Краљевства ти и ти. Посљедњи пут г. Министар за Уставотворну Скупштину и изједначење закона, изволио је истаћи, да се код владине основе види декларативни карактер члана 2. отуда што се каже : држављанство Краљевства, припада Онда би се с истим правом могло говорити о члану 8., да има декларативни карактер, јер се каже да дјеца слиједе држављанству свога оца итд., а то је установа сасвим конститутивне природе.

У уводу тога члана 2. додајем ово : у смислу овога закона. Тај је увод потребан с обзиром на практибилност закона. Ми додуше знамо, да држава има своје држављане онај час, кад је настала, али знамо још и то, да је наша држава настала у више махова. Била је најприје краљевина Србија, па се затим окупиле с њом у нову државу и оне земље, које су биле под влашћу Народног Вијећа. Дакле са практичнога разлога мора се узети други термин, други рок, а то је онај час, кад закон има ступити у живот. Ми радимо нешто вјештачки и чинимо то са гледишта јуристичке технике, да се примарни грађани једне исте наше државе не просуђују са гледишта више рокова. Што сам надаље овђе истакао завичајност у којој општини у Хрватској и Славонији, с којом бијаше везано држављанство краљевине Далмације, Хрватске и Славоније, то сам учинио из оних истих разлога, које сам у својем посљедњем говору истакао, наиме, да би било врло чудно, када би у овај мах, гђе смо се ујединили у јединствену државу, морали признати и санкционисати, да смо имали криво у стољетним борбама са Мађарима, да су они дакле имали право, кад су тврдили, да је Хрватска била њихова провинција, и према тому, да су припадници Хрватске и Славоније били угарски држављани. Да се баш та, најблаже речено, врло незгодна конзеквенција уклони, предложио сам, како би требало нарочито истакнути као историјско свједочанство, као, тако рећи, награду за наше настојање око самосталности, да се

уврсти ова точка о завичајности у Хрватској и Славонији, с којом је везано држављанство краљевине Далмације, Хрватске и Славоније.

Још је један момеат унесен у стилизацију чланка II, како га ја предлажем, а то је ограничење наведено у члановима IV., V., VI. и VII. овога законскога пројекта. Ако се не уметне тај додатак, онда долазимо до те неугодне консеквенције, да су чланови IV., V., VI. и VII. у контрадикцији са чланом II. Члан II. у владиној формулацији, односно у одборском предлогу, стоји на становишту стечења држављанства *ipso iure*. Исто тако видимо и у члану IV. и у члану 15. тачка 3., а сасвим другачија је стилизација у члану VI. Тамо се каже, да они држављани бивше Аустро-Угарске монархије туђих народности . . . итд. имаду изјавити, дали п р и м а ј у држављанство краљевства или не. Дакле овђе се стоји на становишту, да се држављанство стиче нарочитом изјавом. Према тому, не може остати ошћенита формулација у члану II. у исти мах са формулацијом члана VI., него ваља то противуречје уклонити тако, да се у члану II. истакне, да се овђе начело, по кому се стијече држављанство по територијалном принципу, имаде схватити уз ограничење, које се доноси у члану IV., V., VI. и VII.

Господо, још сам нешто слободан истакнути. Нарочито је уврштено, да у ове поједине општине у бившој Аустро-Угарској монархији постојале само до онога часа, док није изведен преврат. Тиме смо хтјели нарочито истакнути, да нисмо ушли у ову државу као завичајници појединих општина Аустро-Угарске монархије, него да смо се од тога положаја већ сасвим очишћени у онај мах, кад је изведен преврат, те у часу преврата на територији краљевства није било више ни једнога држављанина бивше Аустро-Угарске монархије.

Из ових разлога, слободан сам препоручити народном Представништву ове измјене на прихват. (Гласови: Прочитајте још једном ове измјене.)

Председник ДР. ИВАН РИБАР: Молим господина дра. Полића да прочита још једном свој предлог.

ДР. ЛАДИСЛАВ ПОЛИЋ чита поново чл. 2. по своме предлогу, како га је малочас у почетку говора прочитао.

ДР. ИВАН РИБАР: За ову измену треба 10 посланика, да је потпомогну. Молим да изволе устати (потпомажу је). Констатујем, да је 10 посланика устало. Има реч посланик, господин Чеда Костић.

ЧЕДА КОСТИЋ: Ја сам мало пре казао, да дефиниције треба да буду што краће и да буду што јасније и што одређеније, па зато се не бих могао сложити да се прими овакав предлог господина

др-а Полића. Ако се усвоје предложене измене одредбе у члану 3. и 4., онда би најприродније било да се даде у члану 2. краћа и општа дефиниција за поданство наших сународника. Та би редакција гласила овако:

»Сви Срби, Хрвати и Словенци настањени на територији Краљевства јесу његови држављани«. Тако би се избјегла ова историјска дефиниција и целокупна ова историја састава појединих провинција пређашње дунавске монархије. После дефиниције предложене од моје стране, долазе ови други параграфи, који би давали дефиницију за стицање држављанства словенских народности и. пр. члан 4. који гласи:

»Држављани бивше аустро угарске монархије, који су по свом националном осведочењу Словени, а нису Срби, Хрвати или Словенци, и припада им држављанство Краљевства према пропису члана 2. престају бити држављани Краљевства, ако се у року од године дана после закључка дефинитивног мира изјасне за држављанство своје народности«.

И најзад за стицање држављанства туђих народности члан 5. који каже:

»Држављани бивше аустро угарске монархије туђих народности, који су задобили припадност или завичајност на територију Краљевства пре 1. јануара 1871. имају право да се у року од две године после закљученог дефинитивног мира изјасне за држављанство државе своје народности и иселе из области«.

Дакле, сви они који су Срби, Хрвати и Словенци они су држављани нашег Краљевства, то би био члан 2., а за све друге народности се после одређује и предвиђа у осталим параграфима, како сам то сад прочитао. Дакле ова предложена редакција гласи овако:

»Сви Срби, Хрвати и Словенци настањени на територији Краљевства јесу његови држављани«. Ја молим господу посланике да ме потпомогну.

Потпредседник ДР. ИВАН РИБАР: Молим 10 посланика, да потпомогну ову измену господина Костића (не потпомажу га). Ја констатујем да нема 10 посланика, који потпомажу ваше измене.

ЧЕДА КОСТИЋ: После долази члан 3. који гласи: »Срби, Хрвати и Словенци, који имају заричајно право у општинама бивше аустро угарске монархије, које нису припале Краљевству, а живе стално у Краљевству или се по праву опције доселе у област Краљевства, добијају држављанство изјавом, да желе бити држављани Краљевства«.

Министар за Уставотворну Скупштину и Наједначње закона, ДР. АЛБЕРТ КРАМЕР: Ја ћу да се

осврнем на предлог господина професора Полића и онда на предлог господина Костића.

Ја не могу да прихватим предлог господина професора Полића и то из сасвим једноставних разлога. Није нама било код члана II. до тога, да ту дамо извјесне задовољштинне, или да истичемо извјесне историјске тенденције, него нам је било до тога, да нађемо тачан критеријум држављанства. Морамо да се држимо онога, што је било *de lege lata*, то јест закона у крајевима који сачињавају сада наше Краљевство. И у томе се ја потпуно слажем са оним господином професором Полићем, који је написао у »*Mischlerovom Oesterr. Staatswörterhandbuch*« чланак о државопраним одношајима Хрватске, чланак, који не познаје хрватско држављанство него само Угарску и угарско-хрватско држављанство. (Др. Полић: Угарско не!) Можда се г. професор Полић и онда није слагао са тим, али рекао то није. (Др. Полић: Угарско држављанство ниђе се не спомине!) Јесте! То се и морало споменути према закону II од 1879. године. Дакле господин професор Полић није онда истицао, да постоји и још једно држављанство, хрватско држављанство. И технички и практички је то једна тешка ствар. Не можете данас конструисати једно хрватско држављанство, које *de lege lata* није никада постојало. Ја не оспоравам, да је *de lege ferenda* требало да постоји. То је једно политичко питање. (Др. Воја Маринковић: За то смо га сад направили.) Да, за то смо га сад направили, али пошто по позитивним законима *de lege lata* никад није постојало, ја то не могу да прихватим, ако хоћете да тај чланак буде сасвим јасан и потпуан. (Професор Полић: Ја сам цитирао три закона!)

Друго је с ограничењем, које хоће да уведе г. професор Полић у текст члана 2. Ја немам текст господина професора Полића при руци, али он каже по прилици: За држављане краљевства сматрају се држављани краљевине Србије и Црне Горе и са ограничењем члана 3., 4., 5. и 6. они, који су до тога времена били припадници итд.« Ја не могу да прихватим разлоге господина професора Полића, који каже да треба то ограничење да примимо, јер би иначе изгледало, да су параграфи 3., 4., 5. и 6. у протусловљу са § 2. Један закон мора се посматрати као цјелина, а не сваки параграф за себе. За то не би требало да метнемо ово ограничење у §-у 2. Али ја ипак прихваћам његов предлог из практичког гледишта, пошто можемо онда боље измијенити неке стилистичке незгодности у §-у 4. То прихваћам господо.

Предлог господина посланика Костића не могу прихватити.

Ја сам већ прије казао, да није никакав критеријум кад се каже »Словенци, Хрвати и Срби«. Онда нам може доћи сватко и декларирати се као Хрват, Србин или Словенац — па свршена ствар. Читав систем законски се тиме руши. Ми смо се у §-у 2. поставили на једно друго становиште, које треба да придржимо, иначе не можемо продужити рад на основи одборовога пројекта.

Односно напомене господина професора Полића који каже, да ријеч »припада« има значај конституциони, ја сам већ задњи пут рекао, да нема сумње да ту §. 2. има сасвим деклараторни значај. Али ја бих прихватио једну стилистичку измјену, па би казао мјесто ријечи »припада«, ријеч »јесу«. Дакле да »се сматра за држављана« то ми изгледа незгодно. Ја имам на уму словеначки термин и не знам да ли је можда по српском и хрватском довољно јасан. Ријеч »јесу« би била по моме мишљењу категоричнија и прецизнија. (Министар председник Стојан М. Протић: Да, да, боље је!)

Потпредседник др. ИВАН РИБАР: Има реч господин Илија Илић.

ИЛИЈА ИЛИЋ: Господо, ја бих предложио, да се о овој редакцији г. дра. Полића размисли у одбору, па да се усвоји оно, што се може усвојити, па да се редакција тога члана изнесе на друго читање. На првом читању, дакле, да примимо члан 2. онако, како га је предложио г. министар, јер је он ту унео један критеријум, критеријум правног континуитета. Он је ту идеју спровео кроз све параграфе, и то би се сада прекинуло, ако би се одмах на првом читању усвојила редакција г. Полића.

Предлог г. Полића, то је израђена теорија супротна одборој. Та израђена теорија изнета је сада овде пред вас, и ми можемо потпуно да је схватимо; док се претходно о њој не дискутује у одбору. Кад та редакција буде изнета пред одбор, онда можемо видети, шта се може усвојити, а шта не.

Пошто је предлог г. министра обухватио све категорије држављанства за све присаједињене територије, како се на дан револуције, или на дан присаједињења тих крајева краљевини Србији затекло, ја молим, да се тај историјски моменат прими, да се прими тај правни континуитет, како је овде изложен.

Предлог г. Костића не може се примити за то, што он даје једну општу дефиницију, па одмах за тим чита поједине изузетке од дефиниције. Ако се хоће дефинисати, онда треба њоме обухватити све класе. У предлогу г. Костића каже се: Сви Срби, Хрвати и Словенци јесу држављани нашег краљевства, а после тога, у другим параграфима, чине се изузеци од тога. Међутим, предлог г. Полића могао

би се примити као подлога за друго читање, јер у њему има мисли, које би се могле примити.

Потпредседник *ДР. ИВАН РИБАР*: Има реч народни посланик г. др. Матко Лагиња.

ДР. МАТКО ЛАГИЊА: Господо народни посланици, ја шисам канио о овом предлогу говорити, него ме је на то навела тек данашња расправа, из које видим, да би се могла евентуално излећи велика незгода, ако се прихвати дикција по предлогу одборском, а не прихвати једна друга дикција згоднија и боље одговарајућа стању ствари. Ја имам при том изјавити најприје следеће.

Наравна је ствар, да ће народни клуб у првом реду заузети и бранити оно становиште и ону формулацију, коју је навео и образложио његов члан, народни посланик, професор г. др. Полић. Зашто? Зато, јер у промени члана 2. прве ставке, како ју он предлаже, садржано је оно, што у истини г. министар тврди, да хоће да получи, и садржано је оно, што г. предговорник, народни посланик Чедо Костић каже, да није изражено повема у дикцији, какву предлаже одбор.

Господо, др. Полић, предлагатељ исправка, каже у истини ово: Исправка даје једну деклараторну норму, који су људи, која су лица, наши држављани у часу, кад се је згодно преврат. И да не буде никакве сумње о томе, он спомиње ријечима, изразима, које је упорабио у своме предлогу, следеће: »Држављани су краљевства оним часом преврата постали држављани до онда постојавше самосталне краљевине Србије«, разумијемо ми под тим са повећаном територијом услијед пријашњих ратова. То је једно.

Друго држављани доиде постојавше самосталне државе Црне Горе, треће држављани доиде постојавше посебне Краљевине Хрватске и Славоније, четврто, завичајници свих других општина, бивше аустријске монархије које су општине данас у територију Краљевства, пето сви они, који су до часа преврата били припадници Босне и Херцеговине. Ова спецификација није овако потребита, како је маводи члан II., а потребита је како је народи исправка дра. Полића. Зашто, господо. Јер кад би и те обе стилизације у својој ствари биле посве исправне и једнаке у јуристичкој основи, ми морамо прихватити и у томе случају ону стилизацију, која декларира истинитост једну политичку важност, једно политичко становиште ради кога странке овога парламента, чије становиште не стоји у противности са становиштем свију осталих странака, чије је становиште свију нас, да се бивша слободна држава Србије, бивша слободна држава Црна Гора, ослободивши се Хрватска, Славонија и Ријека са Међумурјем и Истром, и онда Далмација и Босна и Хер-

цеговина и словенски крајеви, да се то све стекло у једну нову државу, која се зове Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца. Дакле с тога разлога ја држим, да је предлог исправка, како га је саставио и предложено г. заступник на мјесту. И замислите сада озбиљно један други критеријум. Ми смо ову државу створили с једним превратом, који је ради воље народа и ради сталних његових мука био основан на правници и на закону, једним превратом, који је сав народ одредио и установио, једним превратом, којим је народ становитог дана на закључку сабора и у Народном Вијећу рекао: прекинуте су све наше везе са Мађарима и Аустријом. Истина, господо, ми морамо онда рећи, да је тај преврат једна света, једна благословена ствар и да је била света дужност свију нас и даје срећа што није за то проливано више крви него што је проливано.

Али господо, ако је то тако како јесте, онда ми морамо констаовати то и у нашим законима, па кад се ради о држављанству наше државе, онда ми морамо спремити као закон онај моменат декларације за Србе из Србије, онај час кад је његова Скупштина пристала у то јединство народно; за Хрвата из Хрватске онај час кад је његов сабор и његово Вијеће декларирало и онај час кад су остали Словенци пристали на то. Од онда господо, нема више држављанства ни бивше Аустро-Угарске монархије (чује се: нико о томе ни не говори) говорило се о бившој, г. Министре, и говори се о томе да држављанство наше буде декларирано с даном у којим овај његов закон ступа на снагу. Господо моја замислите се у томе, то би била једна велика погубљена дицитур, јер би ми останицима и пријатељима некадашње Аустрије и Угарске тиме дали у руке којекакву полуку за недогледне теишке и по нас штетне последице. То је разлог ради кога ћемо ми у своје доба као што говоримо данас подупрети и такођер гласовати за исправку нашег друга г. професора Полића.

Онда дозволите једну другу не мање важну ствар, ради нетачности у коју се завно предлог како нам га одбор предлаже, — онда се господо моја ријеч израз »Чланови општине« и »завичајници општине« употребљавају као еквивалентни изрази, као једнака ствар, јер се меће само у загради. Каже се: »или су били чланови (завичајници) које од општина у бившој Аустро угарској монархији, што су припале у област краљевства, а као да би то једнако било каже се мјесто »чланови« такођер »завичајници«.

За случај ненадан и необчекиван да би обављала коначна дицитур или текст предлога одборског ја упозоравам већ сад, господо, да би ипак у том случају ово морали промијенити у толико да се израз »чланови општине« бришу, а да остане без заграде само ријеч »завичајници«. Зашто? Зато јер

по аустро-угарском закону, а тако ваљда и по угарском закону, мени су познати угарски закони, дакле оно што вриједи за Славонију, Далмацију и Приморје по тим законима о домовништву. Друга је члан општине, а друга је ствар завичајник општине.

Немачки оригинални текстови аустријског закона имали су за ријеч чланови општине „Gemeindeglied“, а за завичајник „Gemeindegewöhnliche“, разлика је господо битна, јер члан општине је сваки ко је у њој становао и који је становити порез плаћао.

То је било доста, да буду чланови општине, али није зато био још завичајник општине. Завичајник или ти управо припадник општине, господо, држављанин, који почима који ослања своје држављанство на припадности ове општине он је постојао каквим другим карактером, другим разлозима, а не само чланством у општини. Дакле то је огромна, голема разлика и кажем за случај макар неочекивани, да бисмо обавили дигитур у овога одборовога предлога упозоравам да реч »члан« мора бити избрисана и да завичајник остаје без заграде.

Сада дозволите господо дужности ради да споменем још само ово.

Предлог колеге господина дра. Костића онако како га је он предложио, тачно не би могао бити примљен, јер се он ограничује у првој ставци чл. 2. само на то, да Хрвате, Србе и Словенце као племенске делове државне реџимо као народ, да их признаје од часа оснутка наше државе држављанима. То не држим dostatним, не држим правичним господо, јер имали ми више, имали ми мање народносно туђега елемента, то не смије одлучивати код овако једне деклаторне установе него та чељад мора да добије своје право. При томе кад бисмо прихватили овакву дигитур нашли би се без сумње у једној великој противности према јавном међународном праву, које је у задњим последњим мировним уговорима, као на берлинском конгресу, као на уговору између Италије и Аустрије итд., било санкционирано, нашли бисмо се, кажем, у противсловљу. Требало би дакле други какав текст употребити зато, али како рекох, пошто је наша дужност и наше право и пошто смо осведочени да предлог како га је изнио наш друг одговара посвема, ја не чиним нов предлог о томе, него изјављујем, да смо ми споразумни, а ваљда ће бити такав и г. извештач, јер сматрамо потребитим, да се ова законска основа у погледу чл. 2. за сада поврати одбору, да се за сада не гласа ни за ни против, него нека одбор расправи још ствар миршије у мањем кругу, него ли можемо ми, нека нам предложи што буде нашао за право и добро. (Гласови: Врло добро!)

Потпредседник др. ИВАН РИБАР: Има реч господин Министар за Уставотворну Скупштину.

Министар за Уставотворну Скупштину др. АЛБЕРТ КРАМЕР: Господо, допустите ми да кажем само неколико речи. На разлагање господина Дра. Лагиње имам да одговорим оно, што је по позитивном закону. Ја сам морао да браним, да се наш §. 2. оснива на позитивним одредбама, које су у старим одношајима постојале. Нема сумње, господо, да т. зв. заједнички уг.-хрв. закон о држављанству од 1879. године говори само о »угарском држављанству«, а тек хрватски закон о завичајности о »угарско-хрватском држављанству«. Ја сад не налазим разлога, да ми о тим стварима треба овде да полемизирамо. То су ствари, господо, које су већ прошле и борба хрватскога народа у томе питању била је једна сјајна борба, али то припада прошлости, а ми данас имамо да се бавимо о садашњости. о нашем новом држављанству, то јест о држављанству нашега краљевства, где не треба да полемисмо с једним стањем које — на нашу радост — више не постоји. То је на приметбу господина дра. Лагиње.

Имам још да кажем само то, да што се тиче расправе господина Дра. Полића, да он доиста није доказивао да има само угарско држављанство, него да је он у својој расправи као професор државног права објашњавао позитивни закон и само констатирало оно што јесте.

Гледе ових речи »чланови општина« господин др. Лагиња има право. Ја знам, да је у Аустрији »чланови општина« значило нешто друго него »завичајници«, али та реч »чланови општине« није употребљена овде у смислу, који је овде уобичајен ради бољег разумевања, пошто је реч »завичајници« једноме делу нашега народа сасвим непозната.

Ради тога смо ми и казали »чланови општина« па смо у загради додали »завичајници«, а доцније закон стално говори о завичајности, тако да нема никакве сумње, шта у овоме закону значи реч »чланови општина«.

Потпредседник др. ИВАН РИБАР: Има реч господин доктор Полић.

Др. ЛАДИСЛАВ ПОЛИЋ: Господо, ја се сматрам обрезаним да рефлектира на ријеч министра господина дра. Крамера. Драго ми је, да је он првобитну своју тврдњу битно рестрингирао сада овога часа, како сте извољели чути. Зато тек само нешто треба да кажем. Овај чланак о коме господин Министар говори, био је написан прије дванаест година само у томе циљу, да поцрпе позитивне законе и није имао никакав други задатак. У томе чланку, којег је садржина запремала само неколико страница, напротив се констатује законско стање, какво је по позитивном закону. Дакако, да се је морало констатирати да у законском чланку 50. од 1879. године стоји само »угарско« држављанство, али се

поједно види, да то никада није било признато, од стране Хрватске, тако, да се је доцнијом provedбом банском наредбом од 1881. године завело »угарско-хрватско« држављанство. Даље се у том чланку констатује, како се задобија завичајност, али се подједно истиче, како значење хрватске завичајности далеко надилази садржину, коју иначе има завичајност, и то због особитог државноправног положаја Хрватске, тако да завичајност у Хрватској доноси онај статус и персоналитет као другдје држављанство. Поготову је сасвим неоснована тврдња, као да се у томе чланку не говори о хрватско-славонским држављанима, а никако о хрватско-славонско-далматинским држављанима. Напротив је жива истина, да се у том чланку нарочито цитирају хрватски закони и то чл. 16. од год. 1870. и закон од 10. јануара 1874., који помињу хрватско-славонске држављане. Уосталом те сам исте мисли развијао у једном чланку »О право народног самоодређења«, који је изишао четири мјесеца прије Преврата.

Господо, толико сам хтио рећи, што се тиче тога питања. Ја и надаље стојим на том становишту, да би било свакако добро кад би се оваква стилизација, као што ми предлажемо, и у овај члан увела.

Ми спајамо у једно двије ствари, кад најприје кажемо: »Они који су до тога времена имали завичајност, па кад се на то надовеже с којом бјеше везано држављанство Краљевине Далмације, Хрватске и Славоније«. Прво је сасвим позитиван критериј, како га жели госп. министар, а друго је историјско свједочанство за нашу државноправну борбу. И ја мислим, ако та ствар дође поново у одбор, да ће се и све странке о овој стилизацији споразумети.

Извештај др. **ЖАРКО МИЛАДИНОВИЋ**: Господо, ја се придружујем речима господина Министра и његовом образложењу, с тим додатком, да се у овоме закону не мисле никакви препори из прошлости решавати. Овде се хтело да означи када ће бити и ко треба да буде држављанин наше државе, па се гледало да то буде што јасније, како не би било у томе неизвесности. Могуће је, да би се могао овај закон и нешто јасније и боље стилизирати, то се не мора порицати. На последку, то би могао одбор узети на ново у претрес, али сам ја хтео само да приговорим г. дру. Лагиње на његове наводе у погледу назива чланова општине и завичајника.

Он истиче, да је то назначење погрешно. Но кад се каже: »чланови«, а у загради »завичајник«, то се види, на коју се врсту чланова општинских мисли. Али је и сам др. Полић узео исту фразу. Свакако та стилизација није рђава, али на последку у томе погледу могла би се стилизација исправити. Ја немам ништа против тога и био би само овога мишљења, да се не би затезало ову ствар, да би могло бити

боље, да се овај члан прихвати, али уједно да се одлучи, да се он врати у одбор, на нову стилизацију. Иначе морам нешто да нагласим. Овде се више пута нагласило, као да је највећа заслуга за Хрватску, Словенију, Босну, Херцеговину и Далмацију наш преврат, али је моје скромно мишљење, да смо све то могли за то извести, што је српска војска показала своју снагу, а ми смо јој уз то помогли. Зато дакле не треба наглашавати једино нашу заслугу, него треба више да мислимо на главну заслугу и да се радујемо, да смо се прикључили и схватили значај српске победе и наше дужности.

То сам имао да нагласим, јер колико год волим сав народ без разлике, овај акт не би смели никад изгубити из вида.

Мој је предлог, да се ова ствар како је предложена прихвати, али да се врати у одбор на нову стилизацију.

Потпредседник др. **ИВАН РИБАР**: Има реч господин министар за уставотворну скупштину.

Министар за Уставотворну Скупштину др. **АЛБЕРТ КРАМЕР**: Ја не бих никако хтео да наша дебата, коју сам имао са господом, испадне овако да смо се ми посвађали за извесна, како да кажем, морална добра и не би никако хтео да има §. 2. тенденцију жалити ма чије осећаје. Далеко сам од тога, да жалим осећаје хрватског народа. Ако је могуће да придржимо јасност §. 2. и заједно изађемо у сусрет старим успоменама и традицијама, онда треба да то учинимо. За то пристајем на предлог господина др. Лагиње, да се §. 2. врати у одбор, да извиди је ли могуће таква стилизација тога параграфа, која би била потпуно јасна, а да би ипак могла изаћи на сусрет захтјевима које износи извесна господа.

Потпредседник др. **ИВАН РИБАР**: Има реч госп. Несторовић.

БОРЂЕ НЕСТОРОВИЋ: После изјаве господина министра ја не знам шта бих имао да кажем. Само налазим за потребно да учиним једну малу приметбу, када се већ тај члан враћа натраг у одбор. У члану 1. законског пројекта казано је, шта је то држављанство. То је начело позитивно. У члану 2. сасвим је онда логички да се пита ко је држављанин и онда почиње с тиме, ко је држављанин, а зато треба употребити тачне прецизне изразе, који ће асно то исказивати. Ако метнете »припадник« то онда није тачно и јасно опередијелено, јер израз »сматрају« није исто што и »јесу«, зато треба узети израз и речи »јесу«, па да се каже да држављани краљевства »јесу« итд. и то би било најпрецизније. Ја мислим да је све ово већ тачно казано у предлогу г. Полићевом, а кад ви налазите да овај параграф

треба да се врати натраг у одбор ја немам ништа против тога.

Потпредседник др. *ИВАН РИБАР*: Има реч господин Дринковић.

Др. *МАТЕ ДРИНКОВИЋ*: Ја сам такођер хтио о овоме члану да говорим, али кад г. министар пристаје да се овај члан врати у одбор, ја одустајем од своје ријечи.

Потпредседник др. *ИВАН РИБАР*: За реч се није пријавио нико више. Постоји предлог др. Лагиње, да се члан 2. упути одбору, да испита измјене које је предложио др. Полић. Десет посланика за овај предлог има и према томе, пошто се томе не противи ни госп. министар, а то је прихватио и г. референт, ја питам Народно Представништво: прихваћа ли предлог господина др. Лагиње. (Прихвата.) Она господа која су зато, нека изволе устати. (Већина устаје.) Већина је устала те према томе објављујем да је предлог г. др. Лагиње прихваћен и према томе он се имаде упутити натраг у одбор да испита измјене народног представника др. Полића.

Пошто је овај предлог примљен, ја седницу данашњу закључујем.

ИЛИЈА ИЛИЋ: По пословнику не мора се закључити седница, ми можемо продужити рад.

Потпредседник др. *ИВАН РИБАР*: Молим, ако је споразумио Народно Представништво можемо наставити седницу. (Чује се: Да се за-

кључи!) Они, који су зато да се продужи рад нека изволе сједјети, а остали нека устану. (Већина седи.)

Министар за Уставотворну Скупштину и изједначење закона др. *АЛБЕРТ КРАМЕР*: Молим Вас, господо, ми не можемо сад да продужимо рад пошто је предлог к члану 2. у вези са даљим члановима.

Потпредседник др. *ИВАН РИБАР*: Ја предлажем да се данашња сједница закључи. (Прима се.) Идућу сједницу заказујем за прекосутра у 16. часова с дневним редом: продужење данашњег дневног реда.

За сјутра позивам све одборе који су прибрани за поједине законске предлоге, а њих има више, као одбор за законски предлог о мораторијуму, о народним школама, о универзитету, о одвјетницима и билежницима, затим законски предлог др. Рибникара о обнародовању закона, да се сјутра у 4 сата по подне састану. Сваки ће одборник добити још и нарочити позив од Народног Представништва. Не буду ли господа народни посланици дошли у ове одборске сједнице, то ће се сјутра констатовати и онда ће се поступати у смилу Пословника, како је извољно нагласити господин председник.

С тим дневним редом закључујем данашњу седницу.

Седница је закључена у 19 часова.

Видео Секретар:
Др. Иван Кршиц, с. р.

